

UDC 336:330.341.4

DOI: 10.48077/scihor.23(12).2020.84-98

STATE AND TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM IN THE CONTEXT OF STRUCTURAL REFORM OF THE NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

Marta Barna, Nadiya Ruschyshyn*

Lviv University of Trade and Economics
79005, 10 Tuhan-Baranovskyi Str., Lviv, Ukraine

Article's History:

Received: 02.09.2020

Revised: 05.10.2020

Accepted: 21.12.2020

Suggested Citation:

Barna, M., & Ruschyshyn, N. (2020). State and tendencies of development of the banking system in the context of structural reform of the national economy of Ukraine. *Scientific Horizons*, 23(12), 84-98.

***Corresponding author.**

Abstract. The relevance of the study lies in the fact that the fulfilment of the potential of the banking system is capable of providing positive structural changes in the economy of Ukraine. The purpose of the study is to analyse the state and trends of the banking system of Ukraine in the focus of its impact on the structural reform of the national economy. The study used methods of statistical analysis (to analyse the state and dynamics of the banking system) and the analogue method (to identify the extent of the development of the banking system on structural changes in the economy). It was substantiated that the effective functioning of the banking system is key to successful economic development of the national economy, in particular its reform. It is proved that a mechanism of redistribution of financial resources and money acts through the banking system; therefore, they are mobilised and involved in economic circulation in those sectors of the economy that need it most. The state and trends of development of the banking system as preconditions of fulfilment of its potential in structural reform of national economy are generalised. As a result of the analysis of the state and trends of the banking system, both their positive and negative features were identified. It is proved that in Ukraine, at the present stage of development of the national economy, the banking system has been cleared of low-liquid and conditionally fictitious banking structures, the volumes of assets, in particular highly liquid ones, are growing, and the loan portfolio of banks is improving, their financial results, liquidity and solvency, resistance to currency shocks, bank lending to the economy increase. The study also demonstrated that the country's banking system is described by a number of systemic shortcomings, especially the high level of concentration of bank capital and deposits in the largest banks, as well as state banks in a number of segments of the banking sector by number of departments, ATMs, terminals, active payment cards. There is a trend to weaken the penetration of the banking sector into the economy, especially in terms of affordable lending to individuals and strategic sectors of the economy. The practical value of the study lies in the fact that based on the identified shortcomings of the banking system and its impact on structural reforms, strategic lines of work for improving government regulation in this area have been identified

Keywords: economic development, performance indicators of banks, the amount of financial resources, lending to the economy, systemic shortcomings

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ СТРУКТУРНОГО РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Марта Юрійвна Барна, Надія Михайлівна Руцишин

Львівський торговельно-економічний університет
вул. Туган-Барановського, 10, м. Львів, 79005, Україна

Анотація. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що реалізація потенціалу банківської системи спроможна забезпечити позитивні структурні зрушення в економіці України. Метою дослідження є аналіз стану і тенденцій розвитку банківської системи України у фокусі його впливу на структурне реформування національного господарства. У процесі дослідження використано методи статистичного аналізу (для аналізу стану та динаміки розвитку банківської системи країни) та аналоговий метод (для ідентифікації міри впливу розвитку банківської системи на структурні зміни в економіці). Обґрунтовано, що ефективне функціонування банківської системи – запорука успішного економічного розвитку національної економіки, зокрема її реформування. Показано, що через банківську систему діє механізм перерозподілу фінансових ресурсів і грошових коштів, відтак відбувається їх мобілізація та залучення в економічний обіг у тих галузях економіки, які найбільше цього потребують. Узагальнено стан і тенденції розвитку банківської системи як передумови реалізації її потенціалу в структурному реформуванні національної економіки. У підсумку аналізування стану і тенденцій розвитку банківської системи виявлено їх як позитивні, так і негативні характеристики. Доведено, що в Україні на сучасному етапі розвитку національної економіки відбулося очищення банківської системи від низьколіквідних та умовно фіктивних банківських структур, зростають обсяги активів, зокрема високоліквідних, а також покращується кредитний портфель банків, підвищуються їх фінансові результати, ліквідність і платоспроможність, стійкість до валютних шоків, поживляється банківське кредитування економіки. Показано, що для банківської системи країни характерними залишаються низка системних недоліків передусім високого рівня концентрації банківського капіталу та депозитів у найбільших банках, а також державних банків у низці сегментах банківського сектора за чисельністю структурних підрозділів, банкоматів, терміналів, активних платіжних карток. Виявлено тенденцію до послаблення проникнення банківського сектора в економіку, особливо в частині доступного кредитування фізичних осіб і стратегічних галузей економіки. Практична цінність дослідження полягає в тому, що на основі виявлених недоліків розвитку банківської системи і її впливу на структурні реформи визначені стратегічні напрями удосконалення державного регулювання у цій сфері

Ключові слова: банківська система, показники діяльності банків, обсяги фінансових ресурсів, кредитування економіки, системні недоліки

ВСТУП

Інституційні елементи банківської системи України сформувалися та функціонували ще в складі фінансової системи СРСР, а наприкінці 1991 – на початку 1992 років була здійснена перереєстрація українських комерційних банків, що, власне, й започаткувало утворення банківської системи молодій державі. На сучасному етапі розвитку незалежної України банківська система зазнала низки еволюційних змін як якісного, так і кількісного характеру. Закономірно, що на кожному зі визначених етапів різним як за напрямом, так і характером, був вплив розвитку банківської системи на процеси функціонування та поступу національної економіки, її реального сектора, формування зміни в базисних структурних характеристиках. Спершу це була підтримка суб'єктів

господарювання в умовах переходу до ринкової системи господарювання шляхом надання їм низки послуг з банківського обслуговування, розміщення та страхування капіталу, кредитування бізнесу.

Відповідно до зміцнення банківської системи еволюціонувала й пропозиція банківських продуктів і послуг, а також й її роль у національній економіці. Знаковими як для банківництва, так і економіки України стали кризові 2008–2009 та 2014–2015 роки. Коли «провалилися» і фінансовий, і реальний сектори економіки, що окрім іншого підтвердило все ще недостатню зрілість, потужність, розвиненість банківського сектора та його неспроможність виконувати функції, пов'язані зі стабілізацією національної економіки, формуванні її фінансово-економічної стійкості,

ризистентності до зовнішніх і внутрішніх ризиків і загроз, фінансово-економічних шоків.

Відтак, вагомого значення для розвитку банківської системи сьогодення, зростання її стабільності та надійності має впровадження НБУ політики зростання прозорості, активності операцій з деривативами, зменшення частки позикових коштів у структурі банківського капіталу і водночас впровадження стимулюючої м'якої монетарної політики активування та динамічного розвитку кредитування банками підприємств та їх інноваційно-інвестиційних проектів, розвитку мікrokредитування малого і середнього бізнесу як необхідної умови структурних реформ галузей українській економіці.

Загалом впродовж останніх років в економічній літературі з'являється все більше публікацій українських науковців, які з різних позицій висвітлюють проблеми структурного реформування економіки України як загалом, так і банківського сектору зокрема. Так, про напрями трансформації банківської системи у своїх дослідженнях зазначали І. Іващук та О. Іващук [1], шляхи підвищення ефективності та конкурентоспроможності банківського сектору стали предметом наукових інтересів Я.І. Чайковського [2], Г.Т. Карчевої [3], перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності та її вплив на реальний сектор економіки досліджували О.В. Гасі та В.І. Клименко [4], О.С. Іршак та І.Я. Лещук [5]. Актуальні проблеми функціонування банківської системи та забезпечення банківської безпеки держави в контексті формування інформаційної економіки, її цифровізації і розвитку інфраструктури безготівкових розрахунків, ринку криптовалют та електронних кредитних платформ описували у своїх наукових працях С.А. Кузнецова, Т.М. Болгар, З.С. Пестовська [6], В.В. Глущенко, Д.М. Соловйов [7], М.І. Зверяков, Л.В. Жердецька [8], А.І. Гулей [9], Д.М. Гладких [10], В.О. Корнівська [11], О.І. Ткаченко [12], М.М. Біль, О.П. Мульська [13], Т.Г. Васильців, В.В. Бойко, С.С. Гринкевич [14–15]. Загалом, зазначені дослідження на високому науковому рівні обґрунтували роль і місце банківської системи України в реалізації національних економічних інтересів, проте мало висвітленим залишалося питання оцінки потенціалу банківського сектору в умовах системного реформування економіки України.

Метою статті є узагальнення стану та тенденцій розвитку сучасної банківської системи України як передумови реалізації її потенціалу в структурному реформуванні національної економіки.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Теоретичною та методологічною основою даної наукової праці стали фундаментальні та прикладні дослідження українських науковців щодо вивчення стану та тенденцій розвитку банківської системи України, враховуючи її елементи, функції та потенціал у забезпеченні економічного зростання. Для вирішення аналітичних завдань дослідження використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів і прийомів, зокрема:

1) аналіз, синтез, порівняння, структурного аналізу – при виявленні основних тенденцій узагальнюючих показників розвитку банківської системи в Україні щодо: кількісного та структурного складу банківської системи; мережі банків, фінансових організацій та їхніх установ; власних, залучених коштів банків; участі іноземного капіталу в діяльності банку; фінансових результатів (доходів, витрат та прибутку банків; балансу кредитних ресурсів та їх використання та ін.;

2) графічний і табличний – для наглядного представлення результатів дослідження, оцінки та аналізу процесів у банківській системі України;

3) узагальнення та абстрагування – при формуванні висновків щодо позитивних та негативних аспектів сучасного стану розвитку банківської системи та визначення можливого її впливу на структурне реформування економіки.

Інформаційною базою проведення стали статистичні дані Національного банку України, монографічні та фундаментальні дослідження українських учених, а також аналітичні розрахунки, виконані в процесі проведення дослідження.

У процесі дослідження розвинуто авторську методикою до аналізу впливу функціонування та розвитку окремих сегментів національної економіки на стимулювання структурних змін та реформ. Зокрема, авторською методикою передбачено здійснення економіко-аналітичних розрахунків, у підсумку яких зі застосуванням методу стратегічного менеджменту здійснюється побудова матриці, ліва частина якої будується у відповідності до методики SWOT-аналізу, проте базується на позитивних і негативних аспектах, з однієї сторони, стану розвитку, а, з іншої, – тенденцій розвитку банківської системи країни. Права частина матриці передбачає проєкцію отриманих результатів на висновки в контексті їх впливу на структурне реформування національної економіки країни. Саме такий підхід дозволяє обґрунтовувати найбільш влучні та виважені управлінські рішення в контексті не лише стимулювання зростання і підвищення ефективності

функціонування банківської системи, але й найбільш повного використання потенціалу цих процесів щодо структурного реформування системи національного господарства країни.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Динаміка інституційно-організаційних елементів банківської системи України

Науковці, які відстежують й аналізують стан і тенденції розвитку банківської системи України, здебільшого схильні виокремлювати декілька етапів еволюції банківської системи України (рис. 1).

На перший погляд зменшення загальної чисельності банків з 180 од. станом на 1.01.2014 р. до 75 од. станом на 1.01.2020 р. видається таким, що призвело до послаблення потенціалу банківської системи України. Позаяк, позитивні наслідки так званого «великого очищення» полягають у посиленні впевненості вкладників у збереженні їх коштів, скеруванні банками фінансового ресурсу на кредитування суб'єктів реального сектора економіки, зокрема в сегменті малого та середнього бізнесу, зростанні обсягу доступного кредитного ресурсу, локалізації капіталу на внутрішньому ринку на противагу його виведенню за кордон, підвищенні рівня стійкості банків до фінансових і макроекономічних шоків, зростанні загальної ефективності грошово-кредитної політики, яку реалізує національний банк країни.

У 2020 р. в Україні функціонувало 75 діючих банків, зокрема 35 банків з іноземним капіталом, з яких 23 од. – зі стовідсотковим іноземним капіталом. Якщо за 2011–2020 рр. скорочення загальної кількості банків в Україні становило 2,3 раза, то чисельність банків з іноземним капіталом зменшилася на 36,4 %, а зі стовідсотковим іноземним капіталом зросла на 15,0 %. Примітно, що саме з 2016 р. по 2020 р. в Україні зросла кількість (на 6 од.) і частка (на 35,3 %) банків зі стовідсотковим іноземним капіталом. Це на тлі певної стабілізації чисельності діючих українських банків є свідченням посилення стійкості, а також зростання прозорості капіталу та діяльності банківської системи, що тісно корелює з подальшим нарощуванням потенціалу банківського сектора країни.

Підтвердження знаходимо й у зниженні темпів скорочення чисельності платоспроможних банків. До прикладу, якщо в країні у 2014 р. налічувалося 16 неплатоспроможних банків (10,9 % від їх загальної чисельності), у 2015 р. до 2014 р. кількість платоспроможних банків зменшилася на 30 од. або на 20,4 %, то у 2020 р. до 2019 р. – лише на 1 од. Незмінною протягом останніх чотирьох років залишається кількість державних банків – 5 од., а їх частка в загальній чисельності банківських структур за 2014–2020 рр. зросла на 2 в. п.

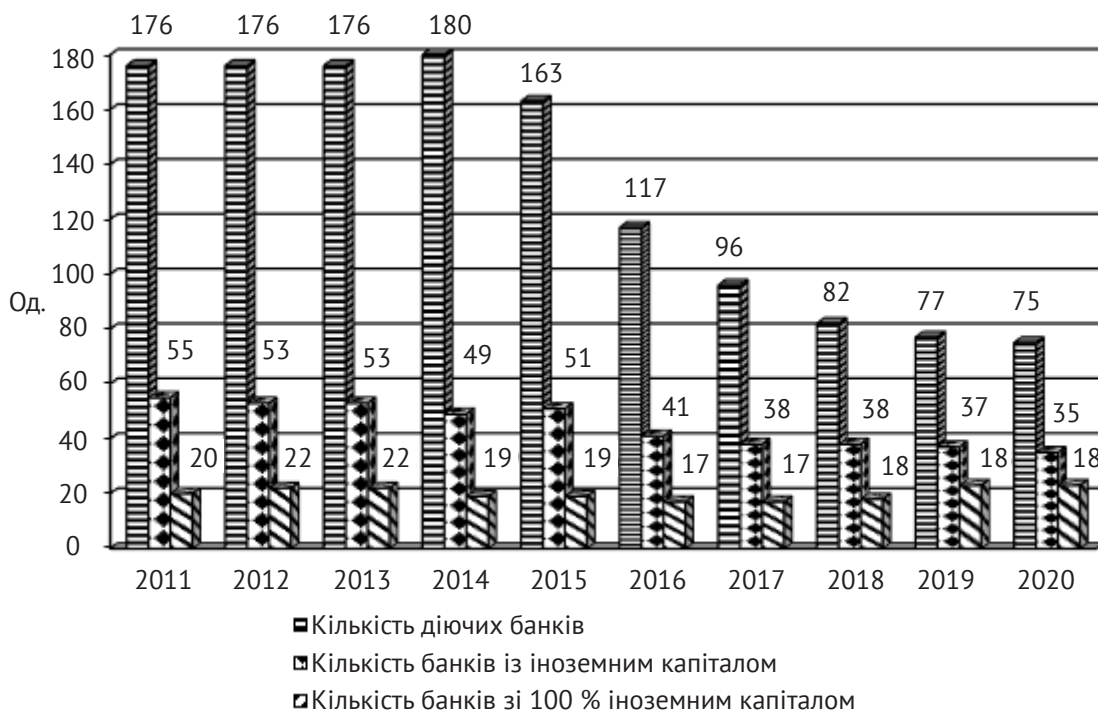

Рисунок 1. Кількість діючих банків в Україні на 1.01.2011–2020 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [16]

При цьому державні банки залишаються одними з найбільших на ринку і, відповідно, мають достатньо вагомий вплив на діяльність підприємств і економічні процеси, які відбуваються в країні, у її виробничому комплексі, на внутрішньому споживчому ринку.

За 2014–2020 рр. певною мірою змінилися структурні співвідношення відносно кількості іноземних і приватних банків. Так, частка іноземних банків за 2014–2020 рр. зросла на 10,02 в. п., тоді як частка приватних – скоротилася – на 12,01 в. п. Це засвідчує вищу стабільність і стійкість діяльності іноземних банків на тлі порівняно слабшої життєздатності українських приватних банків. Відтак, зростання кількості та частки більш фінансово спроможних банківських структур, з одного боку, можна вважати позитивною тенденцією. Але, з іншої боку, збільшення частки іноземного капіталу в банківській системі може слугувати загрозою банківській безпеці, підриву основ фінансової, а також й економічної безпеки країни.

З огляду на зазначене особливої уваги та статусу набувають питання моніторингу рівня та структури іноземного капіталу в банківській системі країни для уможливлення своєчасного відстеження перебігу негативних тенденцій і процесів, пов'язаних із узалежненням банківської системи від крупних банків – нерезидентів, можливим виведенням капіталу за кордон, монополізацією окремих сегментів банківських послуг.

До негативного аспекту формування потенціалу банківського сектора в частині структурного реформування національної економіки можна віднести скорочення чисельності структурних підрозділів банків, яке характерне для України впродовж 2013–2020 рр. і призводить до погіршення покриття банківським обслуговуванням країни, її територій, населення та суб'єктів господарювання. До того ж, темпи спаду кількості структурних підрозділів банків стали практично співрозмірними зі темпами спаду загальної чисельності банків в країні, що є свідченням погіршення інституційних та економічних можливостей банків, оскільки при зменшенні їх загальної кількості, кількість структурних підрозділів мала б зростати та на місце банківських структур, що збанкрутували або вийшли з ринку з інших причин, мали б «прийти» філії діючих платоспроможних банків, але цього не відбулося. Отже, стагнаційні тенденції щодо деформування мережі банківських

структур на сучасному етапі розвитку країни все ж мають місце й це об'єктивно погіршує здатність системи належною мірою обслуговувати як населення, так і бізнес в частині розміщення капіталу та отримання належного кредитного ресурсу.

Так, якщо на 2013 р. в Україні налічувалося 19,3 тис. од. структурних підрозділів банків, то до 2020 р. цей показник знизився до рівня 7,3 тис. од, що було у 2,6 раза менше [16]. Лише за 2019–2020 рр. кількість структурних підрозділів банків зменшилася на близько 700 од. (на 8,7 %). Зауважимо, що скорочення кількості структурних підрозділів банків стало характерним як для державних банків, так і ПАТ КБ «Приватбанк», іноземних і приватних банків. Втім, головню завдяки особливо активного зменшення кількості структурних підрозділів безпосередньо в сегменті приватних банків. Зокрема, за 2013–2020 рр. показник тут знизився на 8,0 тис. од., а у відносному вимірі – у 5,4 раза, що суттєво. Відтак, частка структурних підрозділів приватних банків, яка у 2013 р. перевищувала 50,0 %, до 2020 р. знизилася до 24,7 % (скорочення становило 26,1 в. п.). Вказане з одного боку є наслідком процесів «очищення» української банківської системи, але водночас засвідчує й погіршення можливостей сегменту приватних банків до повноцінного системного обслуговування національної економіки.

Ще одним аспектом, вартим уваги, є наявність розгалуженої мережі структурних підрозділів державних банків, що разом з вагомою часткою структурних підрозділів ПАТ КБ «Приватбанк» вказує на певну приховану монополізацію мережі банківських структур. Адже на 5 державних банків (6,8 % від загальної чисельності) станом на 2020 р. припадало 56,2 % загальної кількості структурних підрозділів банків [16].

На жаль, тенденція до зменшення чисельності структурних підрозділів банків стала характерною для всіх без виключення регіонів України, що ще більше ускладнило питання повноцінної реалізації потенціалу банківської системи в структурному реформуванні економіки на регіональному та субрегіональному рівні. Зокрема, найвищі темпи спаду в 2016–2020 рр. були характерними для таких областей країни, як Закарпатська (35,7 %), Київська (36,6 %), Черкаська (34,2 %) [16]. Більш стабільним залишалося функціонування структурних підрозділів банків у Донецькій, Житомирській, Луганській областях і м. Києві. У цих регіонах темпи спаду не

перевищували 20 %. За найбільшою чисельністю структурних підрозділів банків у розрахунку на 100 тис. осіб можна виокремити м. Київ, Одеську, Полтавську, Дніпропетровську, Запорізьку та Харківську області.

Наявність тенденцій до певної монополізації українського банківського сектора підтверджують й дані щодо розвитку банківської інфраструктури, зокрема кількості банкоматів і платіжних терміналів. Так, за 2013–2020 рр. чітко простежується тенденція до збільшення чисельності банкоматів і терміналів державних банків (у 2,3 раза) та кількості терміналів ПАТ КБ «Приватбанк» (на 70,9 % у 2020 р. до 2016 р.) [16].

У підсумку означених тенденцій станом на 2020 р. утворилася ситуація, коли в загальній мережі банкоматів частка ПАТ КБ «Приватбанк» становила 56,6 %, а державних банків – 21,8 %; відповідні показники в загальній мережі терміналів склали 58,3 % та 19,5 % [16]. Водночас, сумарна частка іноземних та приватних банків у системі банкоматів у 2020 р. опустилася до рівня 21,6 %, а платіжних терміналів – до 20,9 %. Натомість, зміцнилися позиції сектора приватних банків й у сегменті активних платіжних карток. Хоча частка приватних банків за кількістю виданих активних платіжних карток в Україні у 2020 р. становила лише 13,0 %, показник за 2016–2020 рр. збільшився у 2,4 рази (з 2,1 млн од. до 5,0 млн од.) [16]. При цьому частка приватних банків зросла на 6,5 в. п.

Стабільною в цьому сегменті банківських послуг залишається позиція державних банків.

Так, попри те, що частка цієї групи банків за кількістю активних платіжних карток за 2016–2020 рр. дещо скоротилася (на 3,1 в. п.), кількість активних платіжних карток не змінилася та налічувала 6,5 млн од. Відмітимо й зростання позицій ПАТ КБ «Приватбанк» на тлі їх послаблення в групі іноземних банків. Так, у 2020 р. частка ПАТ КБ «Приватбанк» в загальній чисельності активних платіжних карток зросла до 57,3 %, а частка іноземних банків – зменшилася (на 6,4 в. п.); кількість активних платіжних карток, виданих іноземними банками, зменшилася з 6,2 млн од. до 4,9 млн од. (скорочення склало 21,0 %). Можна резюмувати, що, з одного боку, висока якість обслуговування платіжних карток, а також інноваційність банківських споживчих послуг в системі ПАТ КБ «Приватбанк» сприяє підвищенню рівня якості обслуговування населення. Втім, монополізація будь-якої сфери в коротко чи довгостроковому періоді призводить до негативних наслідків і не сприяє конкуренції як однієї з важливих і невід'ємних характеристик структурного реформування національного господарства країни та її фінансової системи.

Обсяги, структура та джерела формування активів банків в Україні

Про можливість банківського сектора відносно залучення капіталу, а також кредитування національної економіки у значній мірі свідчать тенденції щодо зміни обсягу та структури активів і пасивів банків (табл. 1).

Таблиця 1. Активи комерційних банків України на 1.01.2011–2020 рр.

Показники	Роки								Темпи зростання, %/ Абсолютні відхилення (+/-)
	2011	2013	2015	2017	2018	2019	2020*	2020/ 2011	
Активи, млрд грн	942,1	1127,2	1316,7	1256,3	1336,4	1360,8	1494,5	158,6	109,8
Кредити надані, млрд грн	755,0	815,3	1006,4	1005,9	1042,8	1118,6	1033,5	136,9	92,4
Частка кредитів у активах, %	80,1	72,3	76,4	80,1	78,0	82,2	69,2	-10,9	-13,1
Кредити, що надані суб'єктам господарювання, млрд грн	508,3	609,2	802,6	847,1	870,3	919,1	822,0	161,7	89,4
Частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, %	67,3	74,7	79,8	84,2	83,5	82,2	79,5	+12,2	-2,6
Кредити, що надані фізичним особам, млрд грн	186,5	161,8	179,0	157,4	170,9	196,6	206,8	110,9	105,2

Продовження таблиці 1

Показники	Роки								Темпи зростання, %/ Абсолютні відхилення (+/-)
	2011	2013	2015	2017	2018	2019	2020*	2020/ 2011	
Частка кредитів, наданих фізичним особам, %	24,7	19,9	17,8	15,7	16,4	17,6	20,5	-4,7	+2,4
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	9,6	7,7	21,2	23,7	54,5	52,9	48,4	+38,8	-4,5
Резерви за активними операціями банків	148,8	141,3	204,9	484,3	516,9	555,9	492,1	3,3 р.	88,5
Частка резервів у активах, %	15,79	12,54	15,56	38,55	38,68	40,85	32,93	+17,1	-7,9
Частка резервів у кредитах, %	19,71	17,33	20,36	48,15	49,57	49,70	47,61	+27,9	-2,1

Примітка: * дані станом на вересень 2020 р.

Джерело: побудовано авторами за даними [17; 18]

Зокрема, зростання активів об'єктивно розширює можливості банків відносно кредитування ними суб'єктів господарювання та населення. З огляду на це позитивним є те, що у всіх роках (окрім 2015 р.) періоду 2011–2020 рр. характерним стало збільшення обсягів активів банків. За 2011–2020 рр. показник збільшився на понад 0,5 трлн грн або на 58,6 %. Примітно, що зростання активів банків за 2016–2020 рр. здебільшого характерне для приватних банків (на 52,8 %) та ПАТ КБ «Приватбанк» (на 52,3 %). Збільшилися й обсяги активів державних банків (на 25,1 %). Тоді як загальна сума активів іноземних банків за аналізований період часу практично не змінилася (612 млрд грн проти 604 млрд грн).

Якщо ситуація з ПАТ КБ «Приватбанк» стосувалася його штучної докапіталізації, то приріст загальних активів приватних банків може розглядатися як позитивне явище, що сприятиме розширенню їх можливостей у частині нарощування обсягів діяльності та підвищення рівня її фінансово-економічної та господарської ефективності. Приріст чистих активів у цьому сегменті банківської системи (у 2017–2020 рр.) забезпечив збереження відповідної частки чистих активів приватних банків. Так, спершу, після націоналізації ПАТ КБ «Приватбанк» частка чистих активів приватних банків у 2016 р. скоротилася до 29,7 %, але станом на 2020 р. підвищилася до 35,9 %.

Певними недоліками характеризується й структура чистих активів банківського сектора України за складовими. Так, за 2016–2020 рр. істотно зростає вагомість такого джерела формування чистих активів, як облігації внутрішньої державної позики (далі – ОВДП) – з 19,3 % у 2016 р. до 29,0 % у 2020 р. Це має свої як переваги, так

і недоліки. Щодо недоліків з позиції макроекономічної політики держави, то це стовідсоткові гарантійні зобов'язання держави на їх погашення, а, отже, необхідність відволікання на ці цілі значного фінансового ресурсу, зокрема на покриття фінансових ризиків, високі витрати на обслуговування (як порівняти з іншими джерелами формування чистих активів банків), відсутність отримання до бюджету податку на дохід фізичних осіб, ін. З огляду на зазначене, негативно можна розцінювати тенденцію до зниження частки кредитів суб'єктів господарювання у структурі чистих активів банків. Показник у 2016 р. становив 38,0 % та до 2020 р. знизився до рівня 25,3 %.

До позитивного віднесемо наявність тенденції до зростання частки коштів НБУ та інших банків (з 14,2 % у 2016 р. до 18,2 % у 2020 р.) і частки кредитів фізичних осіб (з 6,0 % у 2016 р. до 8,4 % у 2020 р.). Залучення коштів зі цих і деяких інших джерел більш надійне й економічне для суб'єктів банківської системи країни, а, відтак, дозволяє сформувати менш витратомісткий і більш конкурентоспроможний банківський продукт як для бізнесу, так і для населення, реалізувати низку програм і проектів у сфері підтримки структурного реформування національного господарства країни.

Резюмуємо, що банківська система України загалом оперує достатніми обсягами фінансових ресурсів для забезпечення фінансово-кредитної підтримки економіки, адже значні обсяги коштів знаходяться на кореспондентських рахунках банків у НБУ та в інших банках, вкладені у міжбанківські кредити, ОВДП, депозитні сертифікати НБУ. Левова частка цих коштів могла б бути спрямованою на довгострокове кредитування

інвестиційно-інноваційних проектів суб'єктів реального сектора національної економіки, якісний розвиток споживчого кредитування, розширення місткості внутрішнього ринку.

Банківський сектор України на досить високому рівні монополізований. Підтвердженням такого висновку є значні частки найбільших банків у чистих активах банківського сектора країни. Так, у 2020 р. частка найбільшого банку становила 20,6 % та до 2016 р. цей показник зріс на 3,0 в. п. Очевидно, що така ситуація не лише не сприяє належній конкуренції, перешкоджає повноцінній реалізації потенціалу банківської системи в економічному зростанні, але й сама банківська система потребує структурних реформ.

Достатньо концентрованими як станом на 2020 р., так і особливо впродовж 2017–2019 рр. залишалися сегменти депозитів фізичних осіб (при значенні індекса Херфіндаля-Хіршмана до 1000, що відповідає слабо концентрованому середовищу, значення показника коливалося від 1581 до 1738 у 2016–2020 рр. і загальних активів. Водночас значення показника концентрації й у сегменті чистих активів також наближається до позначки 1000.

Тенденції та проблемні аспекти українського банківського кредитування

Зростання активів банків тією чи іншою мірою стало одним зі чинників-передумов нарощування обсягів банківського кредитування. Щоправда, темпи його зростання не стали паритетними та настільки ж стабільними. Відтак, за 2011–2020 рр. обсяги наданих кредитів зросли на 36,9 %, а в низці років (2013, 2017 і 2020 рр.) поступалися показнику попереднього року [16]. Це призвело до зниження рівня кредитування (до суми активів банків) (на 10,9 в. п.) у 2020 р., коли показник становив 69,2 %, до 2011 р. (81,1 %).

Варто зазначити, що скорочення абсолютних значень і темпів зростання обсягів кредитування було характерним більшою мірою для сегменту фізичних осіб. Так, при загальному зростанні обсягу кредитів, наданих фізичним особам (на 10,9 % у 2020 р. до 2011 р.), частка таких кредитів скоротилася (на 4,7 в. п.) [16]. Тоді як частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання за аналогічний часовий період зросла (на 12,2 в. п.). Станом на 2020 р. співвідношення між частками кредитування юридичних і фізичних осіб становило 79,5 % до 20,5 %. Відтак, є підстави до висновку про погіршення внеску банківської

системи в структурні зміни, пов'язані зі стимулюванням внутрішнього споживчого попиту, підвищенням рівня купівельної спроможності населення та покращенням його доступності до товарів і послуг, особливо інвестиційного призначення, підвищенням рівня якості життя.

Інший негативний аспект пов'язаний з малими обсягами кредитування національної економіки, що значною мірою обумовлене обмеженістю активів банків, оскільки частка кредитів у активах залишається достатньо високою. При цьому активи українських банків у іноземній валюті (дол. США) на 1.01.2019 р. становили 36,4 %, а станом на 1.01.2020 р. – 32,9 % [16]. Отже, попри скорочення частки активів банків у іноземній валюті, рівень цього показника все ще залишається достатньо високим.

Варто звернути увагу на підвищення рівня простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, що є свідченням недостатньої платоспроможності позичальників, з однієї сторони, та певної невідповідності умов кредитування можливостям суб'єктів господарювання відносно своєчасного погашення тіла кредиту та обслуговування відсотків за позиками, з іншого боку. Так, на 1.01.2019 р. частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів зросла до понад половини – 52,9 %. У 2020 р. показник хоча й знизився до 48,9 % й надалі сигналізував про збереження критично високого рівня простроченої кредитної заборгованості [16]. За рівнем проблемності кредитів продовжували переважати державні банки (49,3 %), тоді як у приватних банків рівень проблемних кредитів залишався помірним (18,6 %). Значно вищою була частка простроченої заборгованості за кредитами в іноземних банків – 32,5 %.

Про погіршення структури якості банківського кредитування свідчить й підвищення рівня резервів як в активах (на 17,1 в. п. за 2011–2020 рр.), так і в кредитах (на 27,9 в. п.) банків. Позаяк, починаючи з 2020 р., намітилася певна тенденція до покращення ситуації та поступового зниження рівня резервування банками кредитних операцій. Таким чином, частка проблемних кредитів у банківській системі України залишається суттєвою, втім не генерує критичних ризиків і загроз, оскільки рівень покриття таких кредитів резервами перевищує 95 %.

Стан та структура пасивів банків в Україні

Як про чинник послаблення потенціалу банківської системи в забезпеченні економічного зростання та структурних реформ розглядаємо структуру пасивів, зокрема з акцентом на фінансову стійкість банків в Україні. Станом на 2020 р. у структурі зобов'язань банків продовжує обіймати достатньо високу частку таке джерело формування фінансового ресурсу, як кошти фізичних осіб – 36,9 % або 552,6 млрд грн. Водночас, в останні роки активно збільшується й залучення банками коштів суб'єктів господарювання. Якщо частка цього джерела формування зобов'язань у 2011 р. становила 15,3 %, то у 2020 р. – 33,3 %; загальні обсяги залученого банками капіталу від суб'єктів господарювання за аналізований часовий період зросли у 3,5 рази.

Загалом ця тенденція позитивна, але її варто доповнити та розвинути в напрямі покращення структури коштів населення та суб'єктів бізнесу, що залучаються банками, адже станом на сьогодні залишається мізерною частка коштів, які розподілені на довгий строк, до прикладу,

понад 2 роки. Відповідно, це унеможливило повноцінний розвиток програм довгострокового кредитування банками підприємств реального сектора національного господарства. Отже, надважливим для українських органів влади постає завдання відновлення депозитного ринку, зокрема в аспекті залучення довгострокового фінансового ресурсу передусім у національній грошовій одиниці.

Зауважимо, що в структурі зобов'язань у банківській системі України переважає частка державних банків, що, з одного боку, вказує на високий рівень здатності цих структур залучати фінансовий ресурс, а, з іншого, – може слугувати чинником нижчого рівня їх фінансової стійкості, зростаючої залежності від боргових зобов'язань, наростання потенційної загрози загального дестабілізуючого впливу на фінансову систему країни. За 2013–2020 рр. частка державних банків у зобов'язаннях банків в Україні збільшилася з 16,96 % до 34,33 %, а в абсолютному вираженні сума зобов'язань зросла у 2,8 рази (табл. 2).

Таблиця 2. Обсяги та структура зобов'язань за групами банків в Україні у 2013–2020 рр.

Показники	Роки								Темпи зростання, %/ Абсолютні відхилення (+/-)	
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2020/ 2013	2020/ 2019
Загалом, млрд грн	1085	1130	1151	1133	1173	1205	1293	1500	138,3	116,01
Державні банки, млрд грн	184	243	338	399	423	430	474	515	2,8 р.	108,7
Частка державних банків, %	16,96	21,50	29,37	35,22	36,06	35,68	36,66	34,33	+17,4	-2,3
Приватбанк, млрд грн	н.д.	н.д.	н.д.	206	234	171	188	240	116,5	127,7
Частка Приватбанку, %	н.д.	н.д.	н.д.	18,18	19,95	14,19	14,54	16,00	-2,2	+1,5
Іноземні банки, млрд грн	231	357	406	376	357	353	372	442	191,3	118,8
Частка іноземних банків, %	21,29	31,59	35,27	33,19	30,43	29,29	28,77	29,47	+8,2	0,7
Приватні банки, млрд грн	670	530	407	149	150	251	260	302	45,1	116,2
Частка приватних банків, %	61,75	46,90	35,36	13,15	12,79	20,83	20,11	20,13	-41,6	+0,03

Примітка: * дані станом на вересень 2020 р. ** до 2016 р.

Джерело: побудовано авторами за даними [17; 18]

Водночас на тлі зростаючих зобов'язань державних банків, вони не виконують властиві їм функції та завдання відносно фінансової підтримки реалізації стратегічно важливих для економіки держави (зокрема в частині проектів державно-приватного партнерства, стратегічно важливих галузей промисловості, модернізації державного сектора тощо) структурних реформ. Зауважимо, що достатньо суттєво збільшилися

обсяги зобов'язань іноземних банків (на 91,3 % у 2020 р. до 2013 р.). Завдяки цьому їх частка в структурі зобов'язань зросла на 8,2 в. п. Певний ріст став характерним й для зобов'язань ПАТ КБ «Приватбанк», які в 2016–2020 рр. збільшилися на 16,5 %, але водночас частка ПАТ КБ «Приватбанк» навіть скоротилася – на 2,2 в. п.

Позаяк, спостерігаємо зниження участі приватних банків у формуванні зобов'язань

української банківської системи, коли обсяги таких за 2013–2020 рр. скоротилися більш ніж удвічі, а їх частка – на 41,6 в. п. Знову ж таки, ця тенденція має як позитивну (зниження рівня фінансової залежності приватних банків), так і негативну (дефіцит фінансового ресурсу для відновлення проектів довгострокового кредитування економіки) сторони.

Депозити у банківській системі: тенденції та причини нестабільності

Уже зазначалося, що як обсяги, так і темпи зростання депозитів фізичних осіб у банківській системі України є недостатніми та це один зі головних чинників утворення дефіциту фінансового ресурсу банків, який міг би спрямовуватися на розширення та зростання якості програм банківського кредитування населення та реального сектора національної економіки.

При цьому структура депозитів фізичних осіб за групами банків в Україні не особливо

змінилася за період 2013–2020 рр. Якщо на початок аналізованого періоду 64,5 % депозитів фізичних осіб залучалися приватними банками, то в 2020 р. сумарна частка приватних банків та ПАТ КБ «Приватбанк» становила 49,0 % (рис. 2). Якщо показник для ПАТ КБ «Приватбанк» залишався переважно сталим протягом 2016–2020 рр., то, відповідно, частка приватних банків за аналізований період скоротилася на близько 15 %.

З 2013 р. по 2020 р. суттєво збільшилася частка державних банків у структурі депозитів фізичних осіб, а саме на 24,6 в. п. (з 3,3 % до 27,9 %). Не значно змінилася в структурі депозитів фізичних осіб частка іноземних банків, яка в середньому коливалася на рівні 22–26 %. Таким чином, серед орієнтирів державної політики важливо виокремити стимулювання відновлення довіри домогосподарств до здійснення депозитних вкладень у банківську систему країни, особливо в частині розвитку депозитних програм приватних та іноземних банків.

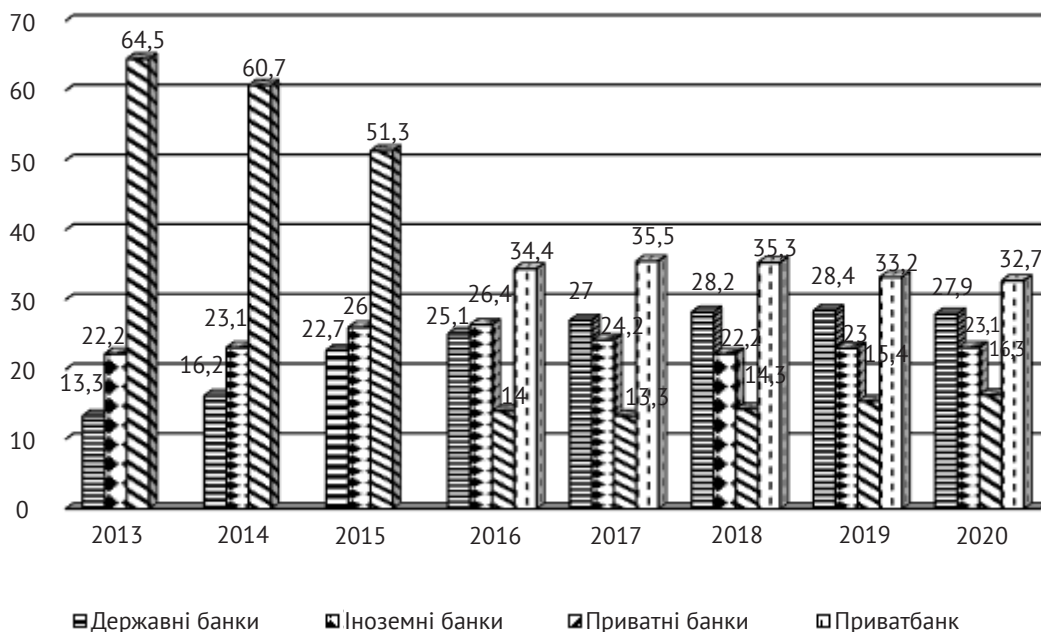

Рисунок 2. Структура депозитів фізичних осіб за групами банків в Україні на 31.12.2013–2020* рр.

Примітка: *дані станом на вересень 2020 р.

Джерело: побудовано авторами на основі [17; 18]

Роль банківського кредитування в економіці України

Попри наявність низки вагомих негативних аспектів функціонування та кризових явищ в українській банківській системі, які перешкоджають реалізації її потенціалу у відновленні темпів економічного зростання та покращенні ряду базових структурних характеристик національного господарства, ключові параметри стану банківської безпеки в

Україні загрозливі, але все ще не критичні, що засвідчує наявні можливості для покращення ситуації в аналізованій сфері. Натомість, в останні роки ситуація істотно погіршилася за індикатором «частка валових кредитів суб'єктам господарювання у ВВП». Вказаний показник є стимулятором та вважається прийнятним, коли його граничне значення перебуває на рівні не нижчому за 30 %.

До 2016 р. значення індикатора перебувало в прийнятному діапазоні та, починаючи з 2017 р., рівень охоплення банківським кредитуванням корпоративного сектора економіки почав стрімко знижуватися, досягнувши у 2020 р. позначки 20,5 %, що є негативно та свідчить про гранично низьку роль банківського кредитування у формуванні фінансового забезпечення функціонування та, що ще більш важливо, – розвитку національної економіки.

Зроблені висновки абсолютно корелюють з даними та тенденціями щодо рівня проникнення банківського сектора в національному господарстві України. Примітно, що значення всіх зі показників, наведених у табл. 3, за 2013–2020 рр. погіршилися, а роль банківського капіталу в економіці, відповідно, послабилася. До прикладу, рівень чистих кредитів суб'єктів господарювання у ВВП країни скоротився до 11,0 % у 2020 р., коли ще у 2013 р. показник становив 42,6 % (табл. 3).

Таблиця 3. Показники рівня проникнення банківського сектора в національній економіці в Україні у 2013–2020 рр.

Показники	Роки								Абсолютні відхилення (+/-)	
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2020/2013	2020/2019
Валові кредити суб'єктам господарювання / ВВП, %	47,7	51,7	41,8	35,5	29,0	25,8	20,7	20,5	-27,2	-0,2
Чисті кредити суб'єктам господарювання / ВВП, %	42,6	44,7	30,9	20,0	15,1	13,3	10,4	11,0	-31,6	+0,6
Валові кредити фізичним особам / ВВП, %	12,4	13,1	8,8	6,6	5,7	5,5	5,2	5,5	-6,9	+0,3
Чисті кредити фізичним особам / ВВП, %	9,5	9,1	4,8	3,2	3,1	3,2	3,6	3,7	-5,8	+0,1
Кошти суб'єктів господарювання / ВВП, %	17,0	17,8	17,6	17,3	14,3	12,1	13,2	16,0	-1,0	+2,8
Кошти фізичних осіб / ВВП, %	29,1	25,4	20,2	18,3	16,0	14,3	13,9	16,6	-12,5	+2,7

Примітка: * дані станом на вересень 2020 р.

Джерело: побудовано авторами на основі [18]

Ще більшою мірою знизився рівень проникнення банківського сектора України у кредитуванні фізичних осіб. Так, за 2013–2020 рр. рівень валових кредитів фізичним особам до ВВП скоротився на 6,9 в. п., опустившись до позначки 5,5 %. Аналогічні показники для рівня чистих кредитів фізичним особам до ВВП становили 5,8 в. п. та 3,7 %. Саме тому стверджувати про достатній внесок банків у фінансову підтримку як населення, так і бізнесу не доводиться, а зазначене варто вважати перешкодою на шляху реалізації потенціалу банківської системи в забезпеченні структурних змін і зрушень у системі національної економіки. У підсумку банки не забезпечили нарощування капіталу, яким оперують українські суб'єкти господарювання. Якщо станом на 2013 р. частка коштів суб'єктів господарювання до ВВП становила 17,0 %, то до 2020 р. змінилася не істотно, знизившись на 1,0 в. п. – до 16,0 %. Натомість рівень (до ВВП) коштів фізичних осіб зазнав суттєвого скорочення: з 2013 р. по 2019 р. спостерігалось щорічне зниження цього показника загалом більш ніж на половину (з 29,1 % у

2013 р. до 13,9 % у 2019 р.). У 2020 р. відбулося підвищення рівня коштів фізичних осіб до ВВП країни. Втім, значення показника було на 12,5 в. п. меншим, ніж на початку аналізованого періоду.

Потрібно зазначити, що значною мірою ці тенденції були обумовлені високою вартістю обслуговування банківського кредитування, що й призвело до зниження попиту як населення, так і бізнесу на банківські кредити. І, навпаки, підсумком активної політики НБУ, орієнтованої на зниження облікової ставки, стало похвалення попиту на банківські кредити та повернення тренду до нарощування обсягів банківського кредитування національної економіки. Так, середньозважена річна ставка за операціями рефінансування НБУ у 2011–2019 рр. (за деякими винятками, характерними для 2012–2013 рр.) переважно була нестабільною та надмірно високою, як-от у 2015 р. – 25,22 %, тоді як у 2020 р. опустилася до рівня 6,21 %.

Практично аналогічними тенденціями характеризувалися й зміни облікової ставки НБУ: при відносній стабільності у 2011–2013 рр., у 2014–2015 рр. відбулося її підвищення головню

у зв'язку з необхідністю стримування негативних наслідків політико-економічної кризи 2014–2015, зокрема приборкання наростаючих інфляційних процесів. Починаючи з 2019 р., після певної стабілізації політичної та економічної ситуації НБУ розпочав політику, орієнтовану на зниження облікової ставки заради поживлення економічного розвитку, що розцінюємо позитивно в контексті стимулювання структурних зрушень у національній економіці України. Відповідно, лише у 2019 р. НБУ знижував облікову ставку п'ять разів, що дозволило опустити її рівень з 18,0 % до 13,5 %, а у 2020 р. відбулися подальші чотири етапи зниження ставки, коли станом на 12.06.2020 р. вона була зафіксована на позначці 6,0 %.

Зауважимо, що подальше ефективне зниження облікової ставки НБУ неможливе без системних реформ передусім у сферах судової системи та належного захисту прав кредиторів, детінізації та деофшоризації економіки, підвищення рівня прозорості капіталу та платоспроможності корпоративного сектора, розвитку ринку іпотеки та нерухомості, що дозволили б істотно мінімізувати фінансові ризики банківського кредитування та фінансової системи країни загалом.

Як можемо констатувати, у 2011–2020 рр. спостерігався достатньо тісний зв'язок між напрямом і динамікою зміни облікової ставки НБУ та відсоткової середньомісячної ставки за кредитами і депозитами. У підсумку середні ставки за кредитами (у національній валюті) суб'єктів господарювання станом на жовтень 2020 р. знизилися до рівня 9,6 % річних (для валютних кредитів – до рівня близько 5,0 % річних), а за кредитами фізичних осіб – до рівня 30,9 % річних. Позаяк, можна резюмувати, що вартість банківського кредитного ресурсу, особливо для населення, все ще залишається надмірно високою. Але висока вона й для бізнесу, коли, наприклад, у країнах ЄС суб'єкти реального сектору економіки мають змогу отримувати довгострокові інвестиційні кредити під 1,5–1,6 % річних.

Про перехід від кризи до поступового фінансово-економічного розвитку, а також нарощування потенціалу банківської системи України дає підстави стверджувати про покращення фінансових результатів банків, характерне для 2018–2020 рр., що стало особливо актуальним після кризи 2014–2015 рр., наслідки якої були особливо відчутні у 2015 р., коли загальний збиток банків було оцінено в обсязі 159,4 млрд грн. У

цьому ж році критично негативне зниження рівня якості кредитного портфеля банків призвело до чи не найбільших у новітній історії України відрахувань до резервів (198,3 млрд грн).

Власне, для 2015 р. характерним було й найнижче значення чистих процентних доходів банків – 39,1 млрд грн. У наступних роках різниця між загальними процентними доходами від кредитних операцій, операцій з цінними паперами та похідними фінансовими інструментами і загальною сумою витрат на виплату процентів за депозитами та запозиченими коштами банків почала зростати, досягнувши у 2019 р. показника на рівні 78,9 млрд грн, що було на 60,7 % більше, ніж у 2013 р. та на 8,1 % більше, ніж у 2018 р. Зауважимо, що ситуація зі чистими комісійними доходами банків в Україні впродовж аналізованого періоду часу була більш стабільною та різниця між одержаними банками комісій і зборів, а також виплачених ними комісій і зборів за отримані послуги покращувалася практично у всіх роках аналізованого періоду. З 2013 р. по 2019 р. показник збільшився з 21,0 до 44,0 млрд грн (на 23,0 млрд грн або у 2,1 раза).

До 2019 р. істотно скоротилися відрахування банків у резерви, що є свідченням поступового підвищення рівня якості кредитного портфеля банків і зростання фінансово-економічної ефективності банківського сектора країни загалом. У підсумку закономірним виявилось зростання чистого прибутку банків, що було характерним для 2018 та 2019 рр. і зберіглося у 2020 р., хоча й зі нижчими темпами приросту проти 2019 р. Зокрема, прибуток банків у третьому кварталі 2020 р. перевищував аналогічний показник другого кварталу цього року, втім складав на близько 20 % менше, ніж у відповідному кварталі попереднього року.

Отже, відновлення та зростання показників доходності і прибутковості банківського сектора України є прямим свідченням посилення його потенціалу в забезпеченні як структурних змін, так і загалом економічного зростання. Але для цього потрібна реалізація виваженої стимулюючої державної політики, яка б узгодила між собою економічні інтереси банків відносно їх подальшого розвитку та держави в частині позитивного впливу функціонування банківського сектора на структурні зміни.

Позаяк, потрібно звернути увагу й на те, що простежуються певні структурні вади безпосередньо в процесах зростання фінансово-економічної

ефективності в аналізованому секторі економіки, які також потребують свого усунення чи врегулювання. Йдеться, наприклад, про те, що у 2020 р. понад половину (52,2 %) прибутку банків отримав лише один банк – ПАТ КБ «Приватбанк». Значення показника становило 7,2 млрд грн, тоді як сумарний прибуток всіх інших банків склав лише 6,6 млрд грн. До позитивного можна віднести аспект підвищення упродовж 2016–2020 рр. коефіцієнта норми адекватності банків. При нормативному значенні цього показника на рівні не нижче 10 % у 2020 р. його фактичне значення у банківській системі України становило 21,9 %. Вказане є свідченням високого рівня спроможності банків щодо повного та своєчасного виконання

власних зобов'язань і прийняття на себе основної частини ризику саме банками, а не їх кредиторами чи вкладниками.

Вплив розвитку банківської системи на структурне реформування національної економіки України: висновки для державної політики

Отже, для банківської системи на поточному етапі соціально-економічного розвитку України характерні як позитивні, так і негативні аспекти стану та тенденцій розвитку, що можуть розцінюватися як і позитивні, і негативні передумови реалізації її потенціалу в структурному реформуванні національної економіки (табл. 4).

Таблиця 4. Результати узагальнення стану і тенденцій розвитку банківської системи як передумови реалізації її потенціалу в структурному реформуванні національної економіки

Аспекти <u>стану</u> розвитку		Висновки в контексті <u>впливу на структурне реформування економіки</u>
Позитивні	Негативні	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Збереження групи релятивно фінансово стійких, ліквідних і платоспроможних банків з прозорою структурою капіталу; ▪ наявність потенційних резервів фінансових ресурсів для кредитування економіки та населення; ▪ мала частка банків, що перебувають у зоні ризику; ▪ висока якість нагляду за банківською діяльністю в країні; ▪ достатність резервів банківського сектора; ▪ стабільність функціонування банківської інфраструктури, активізація цифрової взаємодії та онлайн-послуг 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ високий рівень концентрації банківського капіталу та депозитів у найбільших банках; ▪ концентрація низки сегментів банківського сектора за чисельністю структурних підрозділів, банкоматів, терміналів, активних платіжних карток; ▪ високий рівень ОВДП та недостатньо раціональна структура чистих активів банківської системи; ▪ переважання в структурі зобов'язань державних банків; ▪ високі вартість обслуговування та рівень проблемних банківських кредитів; ▪ невисока прибутковість капіталу, обмеженість чистих активів банківської системи 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Формування фінансового потенціалу реалізації інвестиційних проектів з технологічної модернізації виробництва як результат стабілізації та зміцнення банківської системи; ➢ обмеження можливостей фінансової підтримки програм диверсифікації економіки, зокрема у сферах МСП, НДДКР, інновацій, смарт-технологій, високотехнологічного експорту тощо.; ➢ деформація структури суспільного капіталу й умов його відтворення; ➢ стимулювання тіньових форм залучення капіталу
Аспекти <u>тенденцій</u> розвитку		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Очищення банківської системи від низьколіквідних та умовно фіктивних банківських структур; ▪ зростання обсягів активів і кредитного портфеля банків, покращення його якості; ▪ зростання обсягу та частки в структурі пасивів банків власного капіталу та фондів, залучених від підприємств і фізичних осіб; ▪ збільшення високоліквідних активів банків; ▪ підвищення фінансових результатів і покращення ліквідності і платоспроможності банків; ▪ посилення стійкості банківської системи до валютичних шоків; ▪ зниження облікової ставки НБУ та відсоткових ставок за кредитами, пошкваллення банківського кредитування економіки 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Зменшення чисельності приватних і банків з іноземним капіталом, елементів їх інфраструктури, скорочення кількості структурних підрозділів банків, що послаблює конкуренцію та здатність обслуговувати віддалені території; ▪ зростання частки ОВДП у структурі формування чистих активів банків; ▪ зниження частки кредитів суб'єктів господарювання у структурі чистих активів банків; ▪ зростання рівня простроченої заборгованості за кредитами; ▪ посилення диференціації за процентними та комісійними доходами, прибутковістю між великими та іншими банками; ▪ послаблення проникнення банківського сектора в національній економіці; ▪ погіршення базових індикаторів банківської безпеки держави 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Часткова детінізація фінансово-економічної системи країни в підсумку виведення з ринку квазі-легітимних, афільованих, неплатоспроможних банків; ➢ обмеження впливу на галузеву структуру економіки унаслідок послаблення можливостей спеціалізованих банків; ➢ погіршення співвідношень у системі «внутрішнє виробництво – імпорт» через зниження рівня кредитування місцевих товаровиробників; ➢ зростання частки збиткових підприємств, активізація практик фіктивних взаєморозрахунків і банкрутств; ➢ зростання диспропорцій у балансі: інтелектуально-кадровий ресурс економіки – зовнішня міграція населення через обмеження програм кредитування фізичних осіб, особливо молоді, інтелектуальних, спеціалізованих кадрів

Джерело: побудовано авторами

ВИСНОВКИ

Отже, еволюція української банківської системи мала як позитивний, так і негативний вплив на формування низки ключових структурних співвідношень у національній економіці України. Щодо позитивних, то це стабілізація та розвиток банків, покращення показників їх діяльності, виведення з ринку «несумлінних» банків, що мало наслідком кредитування важливих інвестиційних проектів бізнес-структур, а також детінізацію фінансової, а через неї й економічної системи країни.

Водночас, до тепер, все ще більшою мірою залишаються прояви негативного впливу (або принаймні «невтручання» НБУ та комерційних банків у зміну ситуації в низці структурних співвідношень). Йдеться про обмеженість практик пропозиції (через послаблення позицій на ринку спеціалізованих банків) якісних доступних програм банківського кредитування та підтримки бізнес-проектів у сферах розвитку стратегічних (які здатні виступити драйверами зростання, орієнтовані на випуск продукції з високим вмістом доданої вартості, є новими для глобального середовища) видів економічної діяльності, створення, залучення та впровадження сучасних передових технологій, активізації та підвищення ефективності науково-дослідних і науково-технічних робіт, інноваційної активності підприємств тощо.

Мова йде також про активне застосування інструмента ОВДП, що порушує пропорції в системі розміщення капіталу та його подальшого перерозподілу, демотивує зростання обсягу депозитів і розвиток інших сегментів фондового ринку. Висока витратомісткість банківського кредитування стимулює бізнес до пошуку застосування тіньових схем залучення капіталу, переходу з виробничої форми підприємництва на торговельну, що й надалі ускладнює проблеми імпортозаміщення внутрішнього ринку. Послаблення проникнення банківського сектора в економіку, особливо в частині доступного кредитування фізичних осіб, слугує одним із чинників ускладнення самореалізації молодого та інтелектуальної частини населення в Україні, зростання зовнішньої освітньої, трудової та навіть стаціонарної міграції за кордон.

REFERENCES

- [1] Ivashchuk, I., & Ivashchuk, O. (2011). Directions of transformation of the domestic banking system in the conditions of global imbalances. *Ukrainian Science: Past, Present, Future*, 16, 99-109.
- [2] Chaykovskyy, Ya.I. (2016). Problems and directions of improving the efficiency of functioning the banking system of Ukraine. *Economic Analysis*, 23, 1, 153-160.
- [3] Karcheva, G.T. (Ed.). (2016). *Efficiency and competitiveness of the banking system of Ukraine*. Kyiv: SHEI "University of Banking"
- [4] Hasii, O.V., & Klimenko, V.I. (2020). State and perspective vectors of development of banking credit activities in Ukraine. *Efficient Economy*, 1. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7617>.
- [5] Irshak, O., & Leshchuk, I. (2018). Credit activity of banks curent state and its impact on the real sector of economy development. *Black Sea Economic Studies*, 34, 145-149.
- [6] Kuznetsova, S.A., Bolgar, T.M., & Pestovskaya, Z.S. (2014). *Banking system*. Kyiv: Center for Educational Literature.
- [7] Hlushchenko, V.V., & Solovjov, D.M. (2016). Modern baking system of Ukraine and main problems of its development. *Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. Economic Series*, 91, 33-44.
- [8] Zveryakov, M.I., & Zherdetska, L.V. (2017). Banking and real sectors of Ukraine's economy: Assessment of relationships and the development determinant. *Economy of Ukraine*, 10, 31-48.
- [9] Gulei, A.I. (2019). Digital transformation of the domestic banking environment in the conditions of the development of fintech-ecosystem. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, 4(1), 6-15.
- [10] Gladkikh, D.M. (2019). *Banking security of the state in the conditions of development of information economy (transformation of banking operations)*. Kyiv: NUOU.
- [11] Kornivska, V.O. (2007). Digital banking: Risks of financial digitalization. *Problems of Economy*, 3, 254-261.

- [12] Tkachenko, O.I. (2018). The current banking system of Ukraine: Trends and expectations. *Market Infrastructure*, 17, 417-423.
- [13] Bil, M., & Mulska, O. (2020). Welfare as a dominant economic growth: The conceptual and methodological basis. *Modern Economics*, 23, 6-12.
- [14] Vasylytsiv, T.G., & Boiko, V.V. (2016). International practices of rural development in context of state economic security policy. *Scientific Bulletin of Polissya*, 3(7), 15-21.
- [15] Vasylytsiv, T.G., & Grynkevych, S.S. (2015). Environment for economic security of entrepreneurship formation in Ukraine. *Economic Annals-XXI*, 3-4(1), 24-27.
- [16] Official website of the National Bank of Ukraine. (2020). Retrieved from <http://www.bank.gov.ua>.
- [17] Banking Sector Review, november 2020. (2020). Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-listopad-2020-roku>.
- [18] Banking Sector Review, december 2020. (2020). Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-jovten--2016-roku>.